

KØBENHAVNS POLITI
POLITIGÅRDEN

KØBENHAVNS POLITI – POLITIGÅRDEN

Fotografi fra 1898 taget fra Rådhusstårnet på Københavns Rådhus.

Til venstre ses første etape af Glyptoteket og umiddelbart til højre herfor ses tømmergraven/vandbassinet, hvor Politigården 20 år senere skulle blive opført. I bunden af billedet ses Tivoli, hvor man kan genkende Tivolisøen og Glassalen.

Politigården fotograferet fra Politortorvet i slutningen af 1920'erne.

Indtil kort før århundredeskiftet i 1900 udgjorde området ved og omkring Politigården en del af Kalvebod Strand. Arealet var opfyldt havbund og havde udviklet sig til et vildnis, efter at Vester Vold var blevet gravet væk og brugt som fyld. Kajanlæg blev etableret, og rundt omkring på det store område lå der bl.a. flere tømmerhandler og en næsten 6.000 m² stor tømmergrav.

De eneste grundmurede bygninger i området var første etape af Glyptoteket, Vestre Hospital samt Vestre Elektricitetsværk. Området, som siden hen har fået navnet Rysensteens kvarteret, lå ubenyttet hen i nogle år, tømmergraven blev opfyldt, og i 1906 blev der udarbejdet en gadeplan for området. Herefter begyndte byggepladser at skyde op i kvarteret.

Ved retsplejereformen i 1916 blev det bestemt, at stat og kommune i fællesskab skulle opføre en bygning for Københavns Poliiti, der hidtil havde haft til huse i Domhuset på Nytorv, og man bestemte sig hurtigt for, at den nye politigård skulle ligge ved den gamle Rysensteens Bastion.

Arkitektopgaven blev i første omgang givet til stadsarkitekt Wright, men efter kritik af hans projekt blev opgaven i sommeren 1918 givet videre til arkitekt og professor Hack Kampmann (1856-1920), og allerede i august 1918 påbegyndtes udgravningen af grunden. Byggeriet skulle finde sted i den opfyldte tømmergrav, og derfor blev det nødvendigt at skabe et fundament for hele byggeriet ved hjælp af 3.816 nedrammede 3½ meter lange jernbetonpæle.

Arkitekt Hack Kampmann havde flere medhjælpere på byggeriet, herunder arkitekterne Aage Rafn (1890-1953) og Holger Jacobsen (1876-1960), men også sønnerne arkitekt Hans Jørgen Kampmann (1889-1966) og arkitekt Christian Kampmann (1890-1955). Desuden medvirkede arkitekt Anton Frederiksen (1884-1967) som konduktør på byggeriet. Især den unge arkitekt Aage Rafn fik en betydelig indflydelse på bygningens udformning.

Hack Kampmann døde den 27. juni 1920, og han nåede således ikke at opleve andet end udgravningen af grunden til selve byggeriet. Grundstenen blev først lagt den 6. november 1920.

Udgivet 2020 af:
Københavns Poliiti
Kommunikationssektionen

Tekst og foto:
Steen Hansen

Politigården stod færdig ved årsskiftet 1923-24, men blev først taget i brug den 2. februar 1924, hvor 1. Politiinspektorat (ordenspolitiet) flyttede ind. Den officielle indvielse af bygningen fandt sted den 30. marts samme år.

Byggeriets pris var sat til 9,87 millioner kroner, som var bevilget af kommunen og staten i forening. Den færdige bygning kom imidlertid til at koste 12,3 millioner kroner, og heraf blev ca. 10 %, eller omkring 1 million kroner, anvendt til udsmykning og inventar.

Politigården er kendt som den sidst opførte nyklassicistiske bygning i Nord-europa. Indvendigt er bygningen inspireret af den sydeuropæiske renæssance samt barokkens arkitektur. Hertil kommer mange fine detaljer i bygningen inspireret af antikt romersk kunsthåndværk og moderne art deco.

Den 1. april 1938 blev bygningen overdraget til staten, idet Rigspolitiet var oprettet ved lov nr. 166 af 5. maj 1937.

Politigårdens ydre

Set udefra virker Politigården som et stort og strengt kompleks, men bygningen er skabt til stedet, idet arkitekterne i høj grad har været påvirket af det særlige miljø, der

var opstået omkring Politigården på opførelsestidspunktet.

Bygningens ydre skulle stå hårdt og afvisende over for omgivelserne: Kulbunker, flæskehal, godsbanegård, store forskelligartede, røde kontorbygninger afvekslende med mere lemfældigt småbyggeri. Det var arkitekternes ide at "vende vrangen ud på bygningen" og lade skønheden komme frem inde i selve bygningen. Arkitekternes forbillede til den ydre facade var pakhuse ved Londons dokker. Facaden blev pudset med grov mørtel og støbesand, hvorved facaden i høj grad blev modtagelig for kulstøvet fra kul-lagrene ved havnen, og arkitekternes oprindelige ønske om at skalmure facaderne med hvidgule flensborgsten måtte opgives af økonomiske årsager.

Allerede i 30'erne blev det nødvendigt at renovere og rense facaderne, som var stærkt forurenede og beskadigede af støv fra kulbunkerne ved havnen.

Alle vinduer på Politigården åbnes indad, idet den ensartede og strenge facade ikke må brydes. En anden detalje er, at alle vinduer er lavet uden midterpost, men indsat i hvide rammer med en ornamenteret zinkliste omkring.

Politigårdens eneste ydre udsmykning findes ved indgangen fra Polititorvet, hvor

der på hver side af indgangen ses to jernbure, der har monteret en stjerne foroven. Jernburene symboliserer fængslet og tidligere tiders gabestok, mens stjernerne symboliserer vægterstaven, der blev kaldt en morgenstjerne. Stjernemotivet ses i øvrigt som en stor del af Politigårdens udsmykning.

Der er adgang til bygningen fra henholdsvis Polititorvet og Otto Mønstedts Gade. Fra Polititorvet er der via en trappe adgang til den runde gård og fra Otto Mønstedts Gade via trapperum til den firkantede gård (Mindegården). Indgangen fra Otto Mønstedts Gade benyttes ikke længere. Fra Otto Mønstedts Gade er der desuden adgang til Politigården via to servicegårde, kaldet gård 2 og gård 4.

Fra Polititorvet kan man gennem den midterste bueåbning - via bygningens hovedakse - se direkte ind til nichen i den firkantede gård, hvor statuen "Slangedræber" står.

Politigårdens gårdrum

Politigården er udsmykket med to indre gårdrum, der er forbundet med hinanden via en smal gang.

Den runde gård - 1.615 m² - er Aage Rafns idé. I sine tidlige skitser til Politigården opererer Kampmann ikke med en rund, men med en firkantet gård. Rafn har hentet inspiration fra Pantheon i Rom (Italien) og fra den mauriske fæstning Karl d. 5's palads i Alhambra (Spanien). Den runde gård har en diameter på 44 meter, næsten som Pantheon, der har en diameter på 43,4 meter. I den runde gård er der 44 søjlepar (88 søjler), der bærer kontorer og gange. Søjlerne, der er opført i fransk kalksten (Vaurain), har den styrke, der skal til for at bære etagerne oven over.

Gangen på tredje sal blev lagt bag ved en balustrade, hvorved arkitekterne brød gårdens/cylinderens sider og derved modvirkede fornemmelsen af, at man opholdt

sig i en skakt. Alle facader i den runde gård og gulvet i kolonnaden er beklædt med donaukalksten, mens gårdens store runde gulvflade er beklædt med fliser af danske faksekalksten.

Mindegården - 537 m² - er også opført efter Rafns idé. Han har kraftigt ladet sig inspirere af arkitekten Palladio og hans lille gårdrum i "Santa Maria della carità" i Venedig (Italien). Kampmann og Rafn var uenige om gårdens udformning, idet Kampmann ønskede et atrium med fire søjler, en større loftsåbning og en forsænkning i gulvet til regnvand, men Rafn fik, med renæssancens mester Palladio som forbillede, sin gård med otte søjler.

De otte korinthiske søjler er opført i faksemarmor og med kapitæler i savonnière, efterligninger fra Frederiks Kirke (Marmorkirken) i København. Søjlerne bliver slankere i højden, hvilket indebærer, at den firkantede gård umiddelbart virker højere - der er 13 meter til loftet. Væggene er beklædt med savonnierekalksten, og gulvet er lagt med donaukalksten.

De kraftige vinduer over dørene forvrænger proportionerne, idet dørene ser ud til at være for lave, men faktisk har de normal højde. Hensigten med dette virkemiddel er at få gården til at virke højere. I loftet ses svastikamotivet, som anvendes flere steder i udsmykningen af Politigården.

Som afslutning på Politigårdens hovedakse er der i Mindegården en stor niche, hvor broncestatuen "Slangedræberen" er placeret. Inden "Slangedræberen" blev opstillet i 1925, var det også på tale at opstille en statue af retfærdighedens gudinde Justitia. Den fire meter høje "Slangedræberen" er skabt af kunstneren Ejnar Utzon-Frank (1888-1955), og motivet symboliserer det godes kamp mod det onde.

I midten af gulvet, i såvel den runde som den firkantede gård, ses stjernemotivet igen tydeligt, idet stjernerne begge steder skjuler afløbet for regnvandet.

I Mindegårdens centrale niche står kunstneren Ejnar Utzon-Franks bronzestatue "Slangedræberen". Statuen var udstillet på Den Frie Udstilling og blev købt til Politigården i 1925.

Den imponerende Runde Gård, hvor arkitekterne har ladet sig inspirere af Pantheon i Rom (Italien) og Karl den 5's palads i Alhambra (Spanien).

Politigårdens indre

Forhallen ved politidirektørens kontor på 1. sal er udformet som en spansk klostergang, og der knytter sig en særlig historie til det meget specielle svastikamønstrede terrazzogulv i forhallen: Da motivet blev forelagt Rafn, fandt han det ensformigt og forvirrende. Han begyndte derfor at "viske" med sin finger, hvorved skitsen af gulvet blev udtværet. Rafn blev fascineret af resultatet, og således blev motivet til – inklusive "klatter".

Indgangen til forkontoret prydes af en kæmpemæssig muslingeskal, der er næsten lige så høj som selve døren, som fra gulv til loft er indfattet i blågrøn marmor. Det er usikkert, hvorfor man har anvendt

muslingemotivet ved indgangsdøren, men det giver de bagvedliggende kontorer et særligt præg.

Langs væggen står 22 spinkle bronze-stole, som Rafn har tegnet specielt til Parolesalen. På grund af slitage er stolene nu opstillet i forhallen, hvor de skånes for yderligere brug. En anekdote fortæller, at da stolene skulle fremstilles, måtte de ikke koste mere end 500 kroner pr. styk. Det vidste den kongelige bronzestøber Rasmussen, og da regningen kom, lød den på 499 kroner og 99 øre.

Forhallen krones af et svagt hvælvet loft, der nærmest svæver over lokalet, og det afsluttes i hver ende i en tom niche. Fra loftet hænger to lamper, der er spe-

cielt designet til forhallen og til parolesalen. Lamperne er udført i patineret bronze. Lampernes spinkle kædeophæng bevirker, at de får en stor tyngde i rummet.

Forkontoret, der ligger mellem politidirektørens kontor og Parolesalen, er rundt, og væggene i lokalet er beklædt med marmorstuk. Loftet er udformet som en kæmpemæssig rund sort muslingeskal. Gulvet i forkontoret er prydet af et smukt mosaikgulv, som blev udført af kunstneren Agnete Warming.

Parolesalen er i vid udstrækning udsmykket med marmor. Gulvet er belagt med sort marmor; dørkarmen er i marmor;

vægge og lofter er udført i marmorstuk, og de to ottekantede søjler for enden af parolesalen er ligeledes opført i marmorstuk. "Det ottekantede" går igen i stukken på væggen og i loftet. I loftet ses igen svastikamotivet. I hjørnerne er parolesalen udsmykket med fire kaminer, der dog ikke kan anvendes og aldrig har været anvendt pga. manglende aftræk.

Det otte meter lange bord i midten af parolesalen er udført i massiv dansk moseeg, og bordstellet, der er udført i bronze, er tegnet af Rafn.

Parolesalen benyttes i dag som mødelokale og tjener samtidig som historisk bibliotek for Københavns Politi. I loftet hænger to af Poul Henningsens (1894-

1967) klyngelamper. Det er lidt "skæbnens ironi", at PH's lamper pryder lokalet, idet PH var en af de største kritikere af såvel Politigårdens arkitektur som bygningens udsmykning. Oprindeligt hang der i parolesalen to lamper magen til dem, der endnu hænger i forhallen, men på grund af det ringe lys blev de i 30'erne skiftet ud med PH's lamper. Rundt om bordet stod oprindeligt de spinkle bronzestole, der i dag står i forhallen.

Politidirektørens kontor er fra gulv til loft panelbeklædt med dansk fyrretræ. Øverst i hver af endevæggens hjørner er der en lille niche, og i en af nicherne står der i dag en buste af Aage Rafn. I panelvæggens felter er der ophængt oliemalerier af tidligere politidirektører i København, og man kan roligt sige, at den nuværende politidirektør bliver "kigget godt over skulderen".

Portrætsamlingen er en af de fineste i landet og indeholder bl.a. ældre malerier af Jens Juul og Lorentzen og nyere malerier af Thomas Kluge og Pia Schutzmann. Portrættet af Ole Rømer er den eneste kopi (malet af Agnete Warming) efter originalen, der hænger på Københavns Universitets Matematiske Fakultet.

Forhallen på 2. sal, hvor chefen for Opdagelsespolitiet tidligere holdt til, og hvor Københavns Politis Servicecenter i dag har til huse, er ligesom ved forhallen til politidirektørens kontor udsmykket med et imponerende terrazzogulv. I gulvet ses forskellige femtakkede stjerne- og månesymboler.

Politigårdens trapperum

Politigårdens trapperum er alle placeret symmetrisk i forhold til bygningens hovedakse. Fra forhallen ved Otto Mønstedts Gade er der adgang til Politigårdens mest storslåede trapperum. Via trapperummet er der adgang til Mindegården samt til selve Politigårdens indre. Loftet i trapperummet er hvælvet i et ottekantet

mønster. Loft og vægge er udført i savonnierekalksten, mens trappetrinene er lavet i donaukalksten. Trappen er sparsomt oplyst, og arkitekten har derved opnået, at den firkantede gård virker mere overvældende, når man træder ud i den fra trapperummet.

Inde i selve Politigården findes to centrale, lukkede trapperum, hvortil der er adgang fra den runde gård. Trapperne løber på alle etager ud i en rotunde, der forbinder bygningens krumme og lige gangforløb. Rotunderne har på hver etage otte ind- og udgangspartier eller indfatninger, der alle har samme størrelse, og som er placeret med samme indbyrdes afstand. Dette er medvirkende til, at orienteringsevnen ofte svigter i rotunderne.

Der findes desuden fire åbne trapperum på Politigården – to ovale og to cirkulære. Arkitekterne har benyttet sig af virkemidler, så trapperne nærmest "svæver frit" i rummet. Effekten er opnået ved, at stukken under trappen ikke er ført helt ud til væggen, hvorved der er skabt "skyggevirkning" mellem trappe og væg. Samme skyggevirkning er opnået ved at gelænderet ikke er fastgjort til væggen. I bunden af trapperummene er belysningen en smule dunkel, hvilket bevirker, at blikket automatisk følger trappens spiral op mod lyset. Trapperne, der er udført i jemtlandssten, snor sig op i en kurve, der er bestemt af rummets form og afsluttes smukt med en lille niche. Trapperens spiralform er asymmetrisk i forhold til hinanden, afhængig af hvor de er placeret i forhold til bygningens midterakse.

Kontorer og gange

Man har med rette sagt om Politigården, at dens indre er som en labyrint. Rotundernes udformning – på opførelsestidspunktet var der ikke nogen identifikationer på, hvad der gemte sig bag de enkelte døre – gør, at selv stedkendte medarbejdere må standse op for at orientere sig. Politigården indeholder en mængde buede og lige gange af forskellig længde.

Den længste, lige gang løber mellem de to runde, åbne trapperum – langs med Otto Mønstedts Gade – og har en længde på over 100 meter. For at bryde monotonien har gangene fået individuelt præg i form af forskellig/varieret farve, der er påført blændingerne rundt om dørene og vinduesindfatninger. Der er dog ikke tale om en systematisk farveplan, der gør orienteringen i bygningen lettere.

Udsmykning

Farven i blændingerne ved dørene til Politigårdens kontorer og indfatningerne til vinduerne er fremkommet ved, at marmorpuds er iblandet farvestof. Massen er herefter påført blændinger og indfatninger, hvorved der er fremkommet en silkeagtig overflade. Farverne varierer mellem sort, rød, grøn, gul og grålige nuancer.

Stjernemotivet og Politigårdens lamper

Stjernemotivet, der er anvendt i udsmykningen flere steder på Politigården, symboliserer tidligere tiders vægterstav. Stjernemotivet ses i fem forskellige typer, som hver især optræder forskellige steder

i bygningen. Den femtakkede stjerne (pentagonen), der i antikken blev tillagt magiske og symbolske egenskaber, er den mest anvendte og anvendes på flere måder, bl.a. i stor udstrækning på Politigårdens lamper.

I de to forhaller og i de indre gårde har lampen form som en femtakkede stjerne, hvorfra der udgår en svungen arm (vægterarmen), der holder en fakkel, der er smykket med et højt, mælkehvidt lampeglas. Samme fakkelmotiv genfindes i lamperne på de indvendige gange. Disse lamper har dog cirkulære vægplader, og kontakterne er femstjernede.

De lamper, der hænger fra loftet i forhallen til politidirektørens kontor, er ophængt i fire spinkle kæder, der er fæstnet med ringe til korslagte stænger, som går gennem en rund fatning. I fatningen sidder en stor kegleformet skærm i opaliseret glas. Rafn fandt inspiration til disse lamper i antikkens romerske håndvægte.

Den daværende kongelige bronzestøber Rasmussen har ud fra Rafns tegninger skabt lamperne, der alle er udført i bronze. Han har desuden skabt gelændere, hvor vægterarmen går igen som motiv, samt stole og bordstillet til bordet i parolesalen.

Forhallen ved politidirektørens kontor og parolesalen.

Svastikasymbolet

Svastikasymbolet, der er anvendt som udsmykning på gulve, i lofter og på vægge, er et af de ældste symboler, vi kender, og det er set bl.a. i hulemalerier. Svastikasymbolet tillægges mange forskellige betydninger, og man mener, at det i det gamle Indien blev benyttet som et solsymbol. Hvorfor symbolet er anvendt i udsmykningen på Politigården, er uklart, men arkitekten har formentlig med symbolet søgt tilbage til det "oprindelige".

Mindevæggene

Mindevæggen for de faldne politifolk under 2. verdenskrig blev afsløret den 19. september 1947 i Mindegården. Den bærer navnene på de 157 politifolk, der satte livet til under besættelsen, eller som døde under eller efter ophold i de tyske koncentrationslejre.

Den 19. september 1944 blev den sorte dag i dansk politis historie. Kl. 11, under dække af en falsk luftalarm, iværksatte tyskerne, der den 9. april 1940 havde okkuperet Danmark, "Operation Möwe" og besatte samtlige store politistationer i Danmark – herunder Politigården i København. Det tjenestegørende personale, ca. 2.000 politifolk, heraf 1.012 fra Københavns politi, blev arresteret og deporteret til tyske koncentrationslejre. Resten af de danske politifolk gik "under jorden".

Folke Bernadotte (1895-1948), der var svensk diplomat, greve og vicepræsident ved svensk Røde Kors, var medvirkende til frigivelsen af danske og andre skandinaviske koncentrationslejr fanger i slutningen af 2. verdenskrig. Røde Kors arrangerede hjemtransport for ca. 15.000 skandinaviske fanger med de såkaldte "hvide busser". Inskriptionen blev opsat på væggen i den firkantede gård den 19. september 1949.

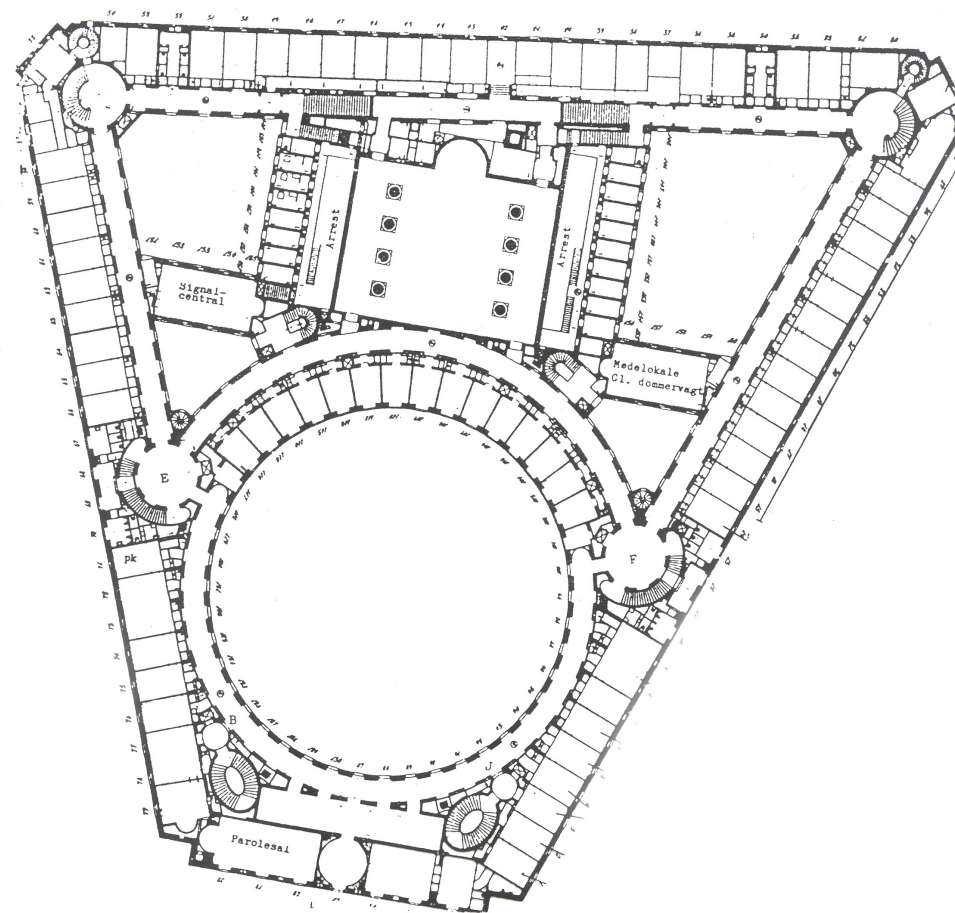
Ole Christensen Rømer (1644-1710) er mindet på væggen over for Bernadotte. Rømer studerede matematik og medicin, og han opdagede lysets tøven i 1675, hvilket senere gjorde ham til professor i astronomi og desuden gav ham internationalt ry. I 1681 blev han medlem af Brolægnings- og Vandkommissionen og udarbejdede i 1690 en ny matrikel for hele landet – herunder sørgede han for opsætning af milepæle på landevejene. Han fik sæde i Højesteret og blev udnævnt til borgmester i København. Rømer udarbejdede i 1700 en ny politianordning, hvilket førte til, at han i januar 1705 blev politimester i København – en stilling, han beklædte til sin død.

Der er endvidere mindevægge på begge sider af "Slagedræberen". Her er otte mindetavler over politifolk, der er blevet dræbt ved voldshandlinger under tjeneste i Københavns Politi efter 2. verdenskrig.

Afsluttende

Bygningen kan for forbipasserende fremstå hård og afvisende, men inde i bygningen åbner der sig nogle gårdrum, som faktisk ikke har deres lige på vore breddegrader.

Man har også om Politigården sagt, at den er som billedet af en dansk politimand, hvor der bag et lidt strengt og alvorligt ydre gemmer sig et ædelt indre. Ikke nogen dårlig sammenligning, når vi selv skal sige det.

Tværsnit af Politigården.

Udgivet af Københavns Politi, Kommunikationssektionen,
www.politi.dk/koebenhavn-politi, e-mail: kbh-info@politi.dk